

Colecția „Teme patristice” este coordonată de Alin Tat

Le démon de midi. L'acédie, mal obscur de notre temps

© L'Échelle de Jacob, 2013
© 2026 by Editura Galaxia Gutenberg

Acastă carte este protejată prin copyright. Reproducerea integrală sau parțială, multiplicarea prin orice mijloace și sub orice formă, cum ar fi xeroxarea, scanarea, transpunerea în format electronic sau audio, punerea la dispoziția publică, inclusiv prin internet sau prin rețele de calculatoare, stocarea permanentă sau temporară pe dispozitive sau sisteme cu posibilitatea recuperării informațiilor, cu scop comercial sau gratuit, precum și alte fapte similare săvârșite fără permisiunea scrisă a deținătorului copyrightului reprezintă o încălcare a legislației cu privire la protecția proprietății intelectuale și se pedepsesc penal și/sau civil în conformitate cu legile în vigoare.

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României
Demonul amiezii. Akedia, răul ascuns al timpurilor noastre /
Jean-Charles, NAULT
Trad. din lb. franceză de Cristian Șoimușan
Târgu Lăpuș: Galaxia Gutenberg, 2026
ISBN 978-630-337-195-5
I. Nault, Jean-Charles
II. Șoimușan, Cristian (trad.)

Dom Jean-Charles NAULT
abate de Saint-Wandrille

DEMONUL AMIEZII

Akedia, răul ascuns al timpurilor noastre

Traducere din limba franceză
Cristian Șoimușan

Galaxia Gutenberg
2026

INTRODUCERE.....	9
CAPITOLUL I: EVAGRIE ȘI PĂRINȚII PUSTIEI.....	13
Cele opt gânduri ale răutății	15
O primă definiție?	19
Cele cinci forme principale de manifestare a akediei	22
O anumită instabilitate interioară.....	22
Grija exagerată față de propria sănătate.....	24
Aversiunea față de munca manuală.....	25
Neglijarea îndatoririlor.....	26
Descurajarea generală	27
Cele cinci remedii împotriva akediei.....	28
Lacrimile.....	28
Rugăciunea și munca.....	30
Metoda antiretică sau a replicilor	31
Meditația asupra morții.....	33
Perseverența	33
Akedia în Apoftegme	34
Speranța în viața cea veșnică.....	35
Munca și asceza.....	36
Rugăciunea și lacrimile.....	37
Discreția și măsura	38
Cele câteva secole de după.....	40
Ioan Casian	40
Benedict de Nursia.....	42
Grigore cel Mare.....	43
Hugo de Saint-Victor.....	45
CAPITOLUL 2: SFÂNTUL TOMA DE AQUINO	47
Preliminarii.....	47
Prima definiție a akediei: întristarea față de binele dumnezeiesc.....	51
Patimile în opinia sfântului Toma.....	51
Bucuria care ia naștere din iubire.....	57
A doua definiție a akediei: dezgustul față de acțiune	62
Virtutea nu este o habitudine	64

Akedia, păcatul împotriva iubirii din miezul însuși al acțiunii.....	69
Fiicele akediei	70
Remediul definitiv al akediei.....	72
Bilanț sintetic al gândirii sfântului Toma de Aquino despre akedie	77
„Revoluția” William de Ockham și dispariția akediei	83

CAPITOLUL 3: ACTUALITATEA AKEDIEI ÎN VIAȚA CREȘTINĂ.....

Dezintegrarea persoanei umane	96
Pierderea sensului	96
Ispita disperării.....	98
Instabilitatea: dimensiune spațială.....	101
Nevoia continuă de schimbare	102
Fuga de sine și fuga de Dumnezeu.....	104
Refuzul propriei măreții.....	105
Durata: dimensiunea temporală.....	110
Demonul amiezii.....	110
Ispita îndoielii.....	115
Mediocritatea.....	117
Distracția și compensațiile	119
Perseverența plină de bucurie.....	122
A ne ține pe picioare	123
Stabilitatea în locul nostru propriu	124
Păstrarea aducerii aminte.....	128
Bucuria inimii: un criteriu care nu înșeală.....	130

CAPITOLUL 4: AKEDIA ÎN DIFERITELE STĂRI

ALE VIEȚII	135
Akedia în viața monastică din zilele noastre.....	135
A pleca cu orice preț.....	136
Golul lăuntric	140
Căutarea de compensații.....	143
Spaima de îndoială.....	145
Ispita minimalismului.....	148
Critica și amărăciunea	151
Akedia în viața sacerdotală.....	155

Descurajarea	156
Un semn profetic.....	158
Activismul și compensațiile.....	161
Comuniunea eclezială	163
Akedia: păcatul împotriva rodniciei spirituale a cuplului .165	
La originea iubirii conjugale: un act de credință.....	166
Renunțarea la comuniunea conjugală.....	166
Lipsa de deschidere la gândul de a avea un copil.....	169
Refuzarea misterului vieții.....	171
Compensațiile în afara familiei	173
Căutarea veșnic reînnoită a noutății.....	175
Și celibatarii?	177

CONCLUZIE: NOUA EVANGHELIZARE

ÎMPOTRIVA AKEDIEI	205
--------------------------------	-----

BIBLIOGRAFIE SELECTIVĂ.....	191
-----------------------------	-----

de-ajuns să ne scufundăm în textele pline de savoare ale primilor călugări ai pusticii pentru a-l conștientiza. Însăși expresia de „demon al amiezii” ar trebui să ne stârnească atenția. Căci, de obicei, demonul e asociat cu noaptea, iar nu cu mijlocul zilei! Oare nu tocmai această trăsătură neașteptată a unui demon care se năpustește asupra noastră în plină zi face din akedie un rău cu totul și cu totul înfricoșător? Dacă soarele amiezii ne umple inimile cu lumina lui strălucitoare, oare akedia, ca un rău nebăgat în seamă, nu umple și ea inima celui asupra căruia se năpustește în cărunțeala oboselii lui și a întunericului disperării care-l cuprinde?

CAPITOLUL I

EVAGRIE ȘI PĂRINȚII PUSTIEI

Începem parcursul nostru cu cel care, cel dintâi, a prezentat o învățătură coerentă despre akedie: Evagrie Ponticul (345-399). Cu el, ne aflăm într-un context foarte aparte, acela al „pustiei”. După edictul din Milano (313), care a pus capăt în mod oficial persecuțiilor împotriva creștinilor în Imperiu, a luat naștere în Biserică o mișcare spirituală extraordinară: creștini, de toate condițiile și originile, au apucat-o pe calea pustiei pentru a duce acolo o viață de rugăciune, în singurătate. Potrivit concepției biblice, pustia este rând pe rând locul intimității cu Dumnezeu⁴ și locul luptei spirituale.⁵ Creștinii aceștia, cărora li s-a dat numele de „Părinți ai pustiei”, sunt la originea mării mișcări monastice din cadrul Bisericii.

Vă propun, pentru a intra în subiect, să începem cu două mici *Apostegme*⁶ pline de savoare, luate tocmai din tradiția Părinților pustiei.

Iată-o pe cea dintâi:

„Un frate a stat nouă ani fiind luptat să iasă din obște (*coenobium*). Și în fiecare zi își pregătea cojocul său ca să plece. Și când se făcea seara, își zicea sieși: Mâine voi pleca de aici. Iar dimineața zicea gândului: Să ne silim pe noi înșine să răbdăm și ziua de astăzi pentru Domnul. Și când s-au împlinit nouă

⁴ A se vedea, spre exemplu, ceea ce stă scris în cartea profetului Osea, la capitolul 2 (Os 2,16-17).

⁵ Ne gândim, în mod deosebit, la lupta pe care Isus a trebuit s-o poarte împotriva lui Satana, în pustiu (Mt 4,1-11; Mc 1,12-13; Lc 4,1-13).

⁶ *Apostegmele* sunt niște maxime, niște istorisiri, niște ziceri atribuite Părinților pustiei care au locuit în Egipt în secolul al IV-lea.

ani făcând așa, a ușurat Dumnezeu orice ispită de la el și a aflat odihnă.”⁷

Și iat-o pe cea de-a doua:

„Într-o sâmbătă de sărbători, s-a întâmplat ca frații să mănânce la biserica de la *Chili* și în timp ce se aduceau farfuriile cu mâncăruri, avva Eladie Alexandrinul se puse pe plâns. Avva Iacob l-a întrebat: de ce plângi, avvă? El i-a răspuns: s-a terminat cu bucuria sufletului, adică cu postul; iată de acum vine plăcerea trupului.”⁸

Vedeți, așadar, ce concepție despre bucurie aveau Părinții pustiei! Ea ne face să surădem, dar, dacă stăm să cugetăm mai bine, este extraordinară!

Să revenim acum la Evagrie Ponticul, care ține de cea de-a treia generație de Părinți ai pustiei. Ar fi interesant să ne oprim puțin asupra vieții lui, dar un astfel de studiu depășește cadrul acestei lucrări.⁹ Să spunem pur și simplu doar că Evagrie face parte din acea categorie de oameni – relativ frecvent întâlnită în istoria Bisericii – care au cunoscut un destin contradictoriu în mai multe privințe¹⁰: întâi om de lume, iar apoi un smerit Părinte al pustiei; foarte prețuit în timpul vieții, apoi discreditat multă vreme după moartea sa. După o viață agitată, Evagrie ajunge să fie un

⁷ *Anonyme 207*, în *Les Apophtegmes des Pères. Collection systématique (chapitres I-IX)*, trad. fr. de J.-C. Guy (SC 387), Cerf, Paris 1993, p. 378 [*Patericul Mare. Apoftegmele Părinților pustiei*, trad. rom. Constantin Coman, Editura Bizantină, București 2016, p. 447].

⁸ *Helladios S1*, în *Les Sentences des Pères du désert. Collection alphabétique*, Éditions de Solesmes, Solesmes 1981, p. 329.

⁹ Despre viața lui Evagrie, se va putea consulta: A. GUILLAUMONT, *Un philosophe au désert, Évagre le Pontique* (Textes et traductions; 8), Vrin, Paris 2004.

¹⁰ Se va putea vedea: PALLADIE, *Istoria Lausiacă*, ed. fr. de N. Molinier, (SO 75), Bellefontaine, Bégrolles-en-Mauge 1999, nr 38.

Părinte al pustiei plin de înțelegere și de o bunătate cu ade-vărat ieșită din comun, dar și de o rigoare fără compromi-suri în viața personală. În timpul tuturor acestor ani petre-cuți în pustie, Evagrie a desfășurat o activitate literară pro-digioasă, foarte mult apreciată de către numeroșii lui prie-teni și discipoli. Se poate spune că opera lui literară ne per-mite să punem în formă, într-o manieră sistematică și cal-culată, învățătura Părinților pustiei.

Cele opt gânduri ale răutății

Pentru a înțelege învățătura lui Evagrie despre akedie, trebuie să vorbim un moment despre clasificarea răsări-teană a „gândurilor răutății” sau *logismoi*. O găsim într-una din cele mai cunoscute lucrări a lui Evagrie: *Tratatul practic* sau *Praktikos*.¹¹ La Evagrie, cuvântul *logismos* (gând al rău-tății) este aproape întotdeauna utilizat la plural, *logismoi*, și într-un sens peiorativ. „Gândul răutății”, pentru el, este identificat la modul practic cu demonul care-l însuflă. Astfel, în majoritatea timpului, Evagrie vorbește despre „demonul akediei”, „demonul desfrânării” sau „demonul mâniei”. Gândurile sunt practic personificate, ceea ce le face foarte vii și, de asemenea, ceea ce-i permite să le facă „să discute” între ele. Vom regăsi procedeul acesta câteva secole mai târziu la călugărul cistercian Galand de Reigny care, în secolul al XIII-lea, va imagina niște discursuri ros-tite de către gânduri.¹²

Evagrie este cel dintâi care vorbește într-o manieră sis-tematică de o învățatură despre cele opt gânduri ale răutății.

¹¹ ÉVAGRE le PONTIQUE, *Traité Pratique ou Le Moine* 12 (SC 171), Cerf, Paris 1971.

¹² Cf. GALAND de REIGNY, *Parabolaire*, (SC 378), Cerf, Paris 1992.

De ce opt? Sursele lui Evagrie au făcut obiectul a nenumărate studii și polemici. Nu putem intra aici în această dezbatere. Să ne mulțumim doar cu câteva indicii. Pe scurt, putem spune că Origene¹³ este în mod sigur învățătorul principal al lui Evagrie și, cu titlul acesta, o sursă incontestabilă pentru el. De altfel, la moartea lui Evagrie, în 499, începe așa-numita criză „origenistă” în cursul căreia Evagrie este condamnat, postum, iar cea mai mare parte a scrierilor lui sunt căutate pentru a fi distruse. Câteva au scăpat fiind transmise sub pseudonime precum cel de Nil al Ancirei îndeozebi.

Originea învățaturii despre cele opt gânduri ale răutății provine dintr-un text biblic, începutul capitolului 7 din cartea Deuteronomului, ce dă lista popoarelor cu care poporul Israel trebuie să se lupte înainte de a putea să intre în Țara Promisă. Iat-o: hetei, gherghesei, amorei, canaaneeni, ferezei, hevei și iebusei (cf. Dt 7,1). Șapte popoare la care trebuie adăugat Egiptul, din care a plecat Israelul îndreptându-se spre pustiu. În total, opt popoare, opt dușmani cu care poporul Israel trebuie să se lupte înainte de a intra în Țara Promisă.

Pentru Tradiția spirituală, viața creștină este și ea un drum prin pustiu. Am părăsit Egiptul (adică țara păcatului) traversând Marea Roșie (adică botezul) și am început atunci un itinerariu spiritual care va ține tot restul vieții noastre și pe care-l putem asemăna cu un adevărat pelerinaj în pustiu. Pentru a putea intra în Țara Promisă (adică în Viața cea veșnică), trebuie să ne luptăm cu dușmanii. Aceste opt neamuri simbolizează cei opt dușmani ai sufletului împotriva

¹³ Origene (185-253) este unul din cei mai mari Părinți ai Bisericii, privit adesea ca sfântul Augustin al literaturii grecești. Poate fi considerat ca părintele exegezei biblice.

căroră trebuie să ne luptăm înainte de a trăi în unire definitivă cu Dumnezeu. Cel mai rău dintre toate aceste neamuri este Egiptul: cel mai rău dușman al nostru este mândria. Cât despre ceilalți șapte dușmani împotriva căroră trebuie să luptăm iată-i: lăcomia pântecelui, desfrânarea, iubirea de arginți, întristarea, mânia, akedia și slava deșartă.

Evagrie este cel dintâi care ne prezintă gândurile răutății întotdeauna în aceeași ordine, mândria ajungând la sfârșitul listei. Putem spune că Evagrie pornește de la gândurile cele mai trupești (iubirea de arginți și desfrânarea) pentru a ajunge la cele mai spirituale (slava deșartă și mândria). Pentru el, gândurile se înlănțuiesc: lăcomia pântecelui, de exemplu, ne împinge înspre desfrânare, ce are nevoie de bani pentru a putea fi pusă în practică (Evagrie se gândește la frecventarea prostituatelor), de unde iubirea de arginți; dar dacă n-avem bani, suntem cuprinși de întristare, iar de acolo cădem în manie, akedie etc.

Toți acești *logismo*, în opinia lui Evagrie, au în mod esențial o dublă origine, ce corespunde firii duble a omului, cea trupească și cea spirituală. Ei provin din cele două părți pătimase ale sufletului, și anume partea *concupiscibilă*¹⁴ și partea *irascibilă*.¹⁵ Ei cuprind și întunecă cea de-a treia parte: *intelectul*, a cărui funcție principală este aceea de a-L cunoaște pe Dumnezeu.

Toate aceste gânduri vin de la una sau alta din părțile sufletului dar, între ele, akedia ocupă un loc cu totul deosebit, căci ia naștere din toate părțile pe rând, de unde

¹⁴ Concupiscibilul este partea pătimasă a sufletului din cauza căreia simțim atracție față de ceea ce ni se pare a fi un bun (fie el și un bun înșelător).

¹⁵ Irascibilul, în schimb, este partea pătimasă a sufletului din cauza căreia suntem cuprinși de repulsie față de tot ceea ce ni se pare a fi un rău (chiar dacă, în realitate, acel rău poate fi de fapt un bine).

caracterul acesta înfricoșător al ei. Ea se află, am putea spune, la intersecția celor două serii de vicii: una care vine din jos (patimile trupești) și alta care vine de sus (patimile spiri-tuale). Akedia cuprinde rând pe rând trupul și sufletul. Ea profită de pe urma unei slăbiciuni a trupului pentru a pune stăpânire pe suflet.

Evagrie numește akedia „gând complex”. Această complexitate se manifestă în aceeași măsură în vocabular. Este semnificativ faptul că termenul de „akedia” a dispărut din vocabularul contemporan. Desigur, remarcăm, mai ales cu începere din 2000, o reapariție a termenului. Dar, în literatura de specialitate, în dicționarele de teologie, de spiritualitate, cuvântul lipsește, nu i se mai dă nicio definiție. Însă, ori de câte ori căutăm să traducem acest termen, ceva se pierde din bogăția înțelesurilor lui: vorbim despre lene, despre lăncezeală, despre disperare, despre trândăvie, despre plictis, despre dezgust, dar, în cele din urmă, niciunul din aceste cuvinte nu ajunge să traducă bogăția termenului de *akedia*. Iată de ce Ioan Casian, care a făcut cunoscută învățătura lui Evagrie în Occident la începutul secolului al V-lea, a ales să nu traducă în limba latină *akedia*, ci s-o translitereze pur și simplu în *acedia*. Iată de ce și noi vom păstra în continuare termenul de „akedie”.

Akedia reprezintă un pericol dublu: în vreme ce restul gândurilor sunt ca verigile unui lanț, akedia este ultima verigă a lanțului: prin urmare, ea nu e un rău trecător. Akedia rămâne. Nu este o criză de scurtă durată. Este un rău radical, cronic. Pentru Evagrie, ea provoacă o înăbușire a intelectului, *nous*, a cărui funcție e tocmai aceea de a-L contempla pe Dumnezeu. Pornind de la patimile cele mai de jos, ea ajunge să înăbușe această contemplare a lui Dumnezeu. Dar, întrucât acest demon nu e urmat de un altul, cel puțin

nu de unul imediat, biruința asupra lui este cu adevărat imitoare.

O primă definiție?

Este important să ne întoarcem pentru o clipă asupra etimologiei cuvântului „akedia”. Noi l-am preluat din latină, dar el vine de fapt din limba greacă. Înseamnă „lipsa de grijă”.¹⁶ Fac aici trimitere la lucrările franciscanului Bernard Forthomme care a scris un volum mare pe tema akediei.¹⁷ Într-un articol strălucitor, el explică felul cum akedia, înainte de perioada creștină, ba chiar înainte de Emedocle (490-453 î.Cr.) sau de Cicero (106-43 î.Cr.) desemna faptul de a nu-i îngropa pe morți.¹⁸ Lipsa de grijă [nepăsarea, *n.tr.*] față de cei morți: iată una din trăsăturile esențiale ale dezumanizării. De fapt, numai oamenii își îngroapă morții; animalele n-o fac. Prin urmare, faptul de a nu-ți îngropa morții este un rău cu totul și cu totul contrar condiției umane. Odată cu Evagrie, i se dă un nou înțeles: nu mai este vorba despre o lipsă de grijă față de cei defuncți, ci despre o lipsă de grijă față de propria viață spirituală, despre o lipsă de preocupare față de propria mântuire. De altfel, în latină *akedia* va fi tradusă uneori prin *incuria*, care exact aceasta înseamnă, lipsă de grijă, nepăsare.

Evagrie nu ne dă o definiție a akediei, cu excepția unei singure date: el spune că ea este „lipsa de încordare a

¹⁶ „Lipsă de grijă” în sensul de „Ce rost mai are? Nu-mi mai fac nicio grijă în privința aceasta!” (*n.tr.*).

¹⁷ B. FORTHOMME, *De l'acédie à l'anxiété-dépression. Histoire philosophique de la transformation d'un vice en pathologie*, Sanofi-Synthelabo, Paris 2000.

¹⁸ B. FORTHOMME, *Émergence et résurgence de l'acédie*, în N. NABERT, *Tristesse, acédie et médecine des âmes* Beauchesne 2005, pp. 13-35.

sufletului”¹⁹, adică o lipsă a tonusului sufletesc. De obicei, se mulțumește să ne ofere o descriere a ei, așa cum este cazul cu următoarele două texte, care nu s-au învechit deloc, în ciuda trecerii veacurilor:

„Demonul akediei ce se numește și «demonul amiezii» e cel mai împovăraător dintre toți demonii; el îl atacă pe monah pe la ceasul al patrulea [10 dimineața] și dă ocol sufletului până la ceasul al optulea [2 după amiaza]. Mai întâi el face ca soarele să se vadă zăbavnice la mișcare sau chiar nemișcat, ca și cum ziua ar fi de cincizeci de ceasuri. Apoi îl silește să privească neconținut la ferestre și să sară afară din chilie să vadă cât mai e până la ceasul al nouălea [acela când se lua masa] și să privească în jur, încoace și încolo, dacă nu e cumva pe aproape vreunul din frați... [oare nu-i trece prin minte unuia din acești frați gândul cel bun să-l smulgă din monotonia chiliei lui?!]”. Îi mai insuflă și ură față de locul său și de însăși viața sa și față de lucrul mâinilor, și gândul că iubirea a pierit de la frați și nu mai e cine să-l mângâie. Iar dacă în acele zile ar fi cineva care l-a întristat pe monah, demonul acesta adaugă la sporirea urii lui și acest lucru. Îl duce și la dorința altor locuri în care să poată găsi mai ușor cele trebuincioase și în care să poată practica un meșteșug mai ușor și prosper, adăugând că faptul de a bineplăcea Domnului nu ține de loc, fiindcă s-a zis doar că Dumnezeu trebuie să fie închinat pretutindeni (cf. In 4,21-24). De aceea leagă și amintirea celor apropiați lui și a vieții lui de altădată, îi zugrăvește o viață lungă punându-i înaintea ochilor ponoasele ascezei, și pune în mișcare toată uneltirea ca, părăsindu-și chilia, monahul să fugă de pe stadion. Acestui demon nu-i urmează de îndată un alt demon, iar după luptă

¹⁹ ÉVAGRE LE PONTIQUE, *Huit esprits de malice* 13 (PG 79, 1157 D) [EVAGRIE PONTICUL, *Despre cele opt gânduri ale răutății și Replici împotriva lor*, trad. rom. de Ioan I. Ică jr., Editura Deisis, Sibiu 2006, p. 92].

urmează pentru suflet o stare pașnică și o bucurie nepusă.²⁰

Un alt text micuț, luat din tratatul *Despre cele opt gânduri ale răutății*, este și mai simpatic:

„Ochiul celui căzut pradă akediei fixează neconținut ferestrele și gândul său își imaginează vizitatorii; scârțâie ușa, și el sare; aude un glas, și se apleacă pe fereastră, și nu pleacă de acolo până nu se așează toropit. Când cel căzut pradă akediei citește, cască mult și se lasă ușor dus spre somn; se freacă la ochi și-și întinde mâinile, și dezlipindu-și ochii din carte îi fixează pe perete. Întorcându-i iarăși, citește puțin și, frunzărind-o, caută curios sfârșitul; numără paginile și socotește caietele [manuscrisului], critică literele și podoaba; închizând-o, pune cartea sub cap și cade într-un somn nu foarte adânc, căci foamea îi trezește sufletul și îl face să-și arate grijile lui”²¹

Evident că descrierea aceasta e condiționată de viața dusă în pustie. Așa să vă închipuiți că între 10 dimineața și 2 după amiaza, în deșertul din Egipt soarele este la zenit. Timpul e nemișcat. Vedem apărând aici cea dintâi dimensiune a akediei, care e dimensiunea *temporală*. Vom reveni asupra acestui aspect. Ziua pare a fi de cincizeci de ceasuri. Timpul nu se oprește din curgere. La vremea respectivă, nu se mânca decât o singură dată pe zi, dar destul de bine. Chiar dacă monahii mâncau rădăcini – ceea ce, dacă e să ne gândim bine, reprezintă de fapt și la urma urmei o formă de varietate! – meniul era cam slăbuț. Între căldură și foame, putea să apară o anumită slăbiciune fizică, însoțită de posibilitatea unei perturbări de ordin psihologic.

²⁰ ÉVAGRE LE PONTIQUE, *Traité Pratique ou Le Moine* 12 (SC 171), Cerf, Paris 1971, pp. 521-527 [trad. rom. pp. 126-127].

²¹ ÉVAGRE LE PONTIQUE, *Huit esprits de malice* 14 (PG 79, 1160 A-B) [trad. rom. pp. 94-95].

Cea de-a doua dimensiune e dimensiunea *spațială*: impresia de a fi înghesuit într-un loc strâmt, de a fi sufocat. Monahul nu ieșea din micuța lui chilie făcută din ramuri. Atunci când ți-a fost dat să trăiești în palate de regi, o astfel de viață era cam austeră. Așa că erai ispitit să te duci până la fereastră ca să respiri un pic de aer curat, să vezi și tu altceva.

Cele cinci forme principale de manifestare a akediei

Putem să reducem principalele forme de manifestare a akediei la cinci. Le vom prezenta într-o ordine crescătoare în privința intensității și a gravității, ilustrându-le treptat cu câteva mici texte din Evagrie.

O anumită instabilitate interioară

Primul indiciu, și cel mai sigur, al akediei îl constituie o anumită instabilitate interioară. Ea se caracterizează prin nevoia de a ne muta, de a schimba locul.

„Gândul akediei ne arată alte locuri și ne sfătuiește să ne agnism altă chilie, ca să găsim acolo mai ușor cele de trebuință ale noastre, precum odihna și mângâierea fraților care vin la noi.”²²

Sau:

„Duhul akediei te îmboldește să pleci, simți nevoia să-ți schimbi locul și viața. Iar viața aceasta ți-o zugrăvește ca fiind mântuirea ta și te convinge că dacă nu pleci, ești pierdut.”
(*Despre cele opt gânduri*)

²² ÉVAGRE LE PONTIQUE, *Antirrhêtikos* VI, 33, în W. FRANKENBERG, *Evagrius Ponticus*, Berlin 1912, pp. 472-545 [trad. rom. p. 306].

Numeroase pretexte, adesea excelente, sunt date de altminteri sub acoperirea săvârșirii unor fapte de caritate extraordinare, precum vizitarea bolnavilor:

„Gândul ne îmboldește în vremea akediei să mergem la frați ca să fim, chipurile, mângâiați de ei.”

Sau

„Cel căzut pradă akediei își propune să-i viziteze pe cei bolnavi dar [în aceasta] își satisface scopul său.” (*Despre cele opt gânduri* VI, 6)

La fel de bine poți să găsești pretextul de a-ți face datoria față de familie:

„Gândurile akediei zdruncină răbdarea noastră și ne îmboldesc să ne odihnim puțin și să vizităm pentru multă vreme locuința și rudele noastre.” (*Replii împotriva lor* VI, 39)

Ba chiar pretextul de a-L sluji pe Dumnezeu cel viu. Căci

„demonul adaugă că a fi pe placul lui Dumnezeu nu ține de locul în care te afli: căci pretutindeni, zice el, dumnezeirea poate fi adorată (In 4,21-24)” (*Tratatul practic* 12).

Cu alte cuvinte, important e să-L adori „în duh și în adevăr”.

Vedem aici că Evagrie înfățișează akedia ca pe un soi de „fugar”, asemenea celui ce fuge de la locul luptei spirituale. Ca remediu al ei propune *perseverența*, care de cele mai multe ori constă din a rămâne fizic în chilie, cu orice preț, stabilitatea fizică fiind destinată a susține stabilitatea inimii. Ceea ce contează în mod fundamental e fixarea lui Dumnezeu în propria inimă.²³

²³ Faptul acesta îmi aduce aminte de o istorioară: la colegiul Sfântul Anselm, din Roma, se afla un călugăr care-și petrecea mai tot timpul pe

Știm totuși că Părinții pustiei își făceau vizite unii altora pentru a primi sfaturi. Așa că rămânerea în chilie nu era ceva absolut.

Grija exagerată față de propria sănătate

Akedia se poate manifesta, de asemenea, printr-o grijă exagerată față de sănătatea corpului, pus la grea încercare de precaritatea vieții în pustie, grijă care-l făcea pe monah să se teamă ca nu cumva să ducă lipsă de ceva.

„Gândul akediei ne zugrăvește o bătrânețe lungă și o sărăcie amară și nemângâiată și boli care pot să omoare trupul”. (*Replici împotriva lor* VI, 32)

Ea se manifestă totodată prin ispite legate de lăcomia pântecelui. Mai mult ca sigur că demonul amiezii găsea cu ușurință o pradă în anahoretul care postea până pe la ora 15 și căruia i se părea în mod legitim că meniul alimentar era cam auster.

„Demonul akediei îți sugerează gândul că suferi de o foame neobișnuită. Îți stârnește pofa de a mânca”. (*Despre cele opt gânduri ale răutății*)

Autorii posteriori vor arăta, de altminteri, legătura frecventă dintre demonul lăcomiei pântecelui și akedia. Cităm, de exemplu, aici textul acesta plin de umor al sfântului Ioan Scărarul, călugăr sirian din secolul VI sau VII:

„Dracul trândăviei sufletești aduce pe la amiază o tremurare de trei ceasuri, împreună cu dureri de cap și cu fierbințeală și cu amețeli. Pe la ceasul al nouălea (pe la trei după amiază),

afară. Într-o zi, mă intersectez cu el în autobuz. În ziua respectivă mă mai intersectasem cu el de trei ori, în afara mănăstirii. Așa că i-am zis pe un ton glumeț: „Și cu stabilitatea cum stăm?” La care el mi-a răspuns: „Păi stabilitatea eu o am în Inima lui Isus!”

acestea se mai domolesc. Iar când se pune masa, sare din așternut.”²⁴

Aversiunea față de munca manuală

O a treia formă de manifestare a akediei poate fi o anumită aversiune față de munca manuală. Trebuie să spunem că această muncă, în pustiu, nu era întotdeauna foarte plăcută. Se făceau coșuri care apoi erau duse în Alexandria ca să fie vândute la piață. Iar dacă nu era nevoie să fie vândute, se proceda ca în cazul Penlopei: noaptea se destrăma ceea ce se făcuse în timpul zilei! Putem astfel înțelege că munca simplă și repetitivă, făcută în mod expres pentru a lăsa duhul să zboare liber cu mintea spre Domnul, putea din când în când să pară ușor austeră și monotună:

„Akedia: o boală grea, ce te face să te învârti în cerc și să disprețuiești orice ține de muncă.”²⁵

Ioan Casian, la o generație după el, va dezvolta și extinde cu mare grijă această chestiune legată de munca manuală. Lui îi datorăm pe scară largă transformarea akediei în „trândăvie”. Sfântul Benedict, chiar dacă se plasează pe aceeași linie cu el, va avea geniul de a-i restitui akediei întreg locul ce-l ocupase anterior.

În ceea ce-l privește pe Evagrie, el face dovada unei mari fineți psihologice. Și el știe că față de trândăvie putem avea o anumită formă de activism care constituie, de fapt, o fugă înaintea, o fugă de Dumnezeu și de sine însuși. Căci iubirea

²⁴ JEAN CLIMAQUE, *L'échelle sainte* 13, 8 (PG 88, 859) [*Scara dumnezeiescului urcuș* în Filocalia 9, trad. rom. Dumitru Stăniloae, p. 210].

²⁵ EVAGRIE PONTICUL, *De vitis quae opposita sunt virtutibus* (PG 79, 1144 BC).

cea adevărată dă naștere blândeții, pe când activismul dă naștere amărăciunii.²⁶

Neglijarea îndatoririlor

O a patra manifestare a akediei o reprezintă neglijarea în ducerea la îndeplinire a îndatoririlor călugărești, întâi de toate în rostirea rugăciunii. Aici intervine ispita „minimalismului”, unde totul pare a fi „prea mult”:

„Monahul căzut pradă akediei e zăbavnic la rugăciune și nu mai spune cuvintele rugăciunii; căci așa cum bolnavul nu poartă poveri grele, tot așa și cel căzut pradă akediei nu mai face lucrul lui Dumnezeu cu grijă”. (*Despre cele opt gânduri* 16)

Sau:

„Gândul akediei ne rupe de citirea și de învățatura cuvintelor duhovnicești și spune: «Cutare bătrân sfânt știa doar doisprezece psalmi și a bineplăcut lui Dumnezeu»”. (*Replii împotriva lor* VI, 5)

Dar Evagrie, întotdeauna un foarte fin cunoscător, știe bine că această ispită poate să se reverse într-o altă ispită, aceea a „maximalismului”, căci opozițiile se atrag mereu.²⁷

„Iar demonul akediei îi sugerează atunci ascetului gândul unei retrageri totale, care gând e și unul de trufie, și-l cheamă să se ia la întrecere cu Ioan Botezătorul și cu Antonie, cel dintâi

²⁶ Facem trimitere aici la frumoasa carte a lui G. BUNGE, *Vin des Dragons et pain des Anges. Colère et douceur dans la doctrine spirituelle d'Évagre le Pontique*, Bellefontaine 2009.

²⁷ Evagrie e de o finețe psihologică ieșită din comun. Vom putea în acest sens să consultăm cartea lui A. GRÜN, *Autx prises avec le mal. Le combat contre les demons dans le monachisme des origines* (SO 49), Bellefontaine 1990. Cartea propune o comparație între Evagrie și Jung. Autorul demonstrează modul cum toate intuițiile psihanaliste sunt deja prezente la Evagrie.

dintre anahoreți. Și, în sfârșit, nesuferind această retragere prelungită și neomenească, călugărul se afundă plin de rușine și-și părăsește locul. Iar demonul vine atunci și-și zice cu lăudăroșenie: «L-am biruit».²⁸

Și alte texte, mai târziu, vor reaminti această învățătură:

„A face mai mult decât poți, fie că e vorba despre lucrări de binefacere fie de altele înseamnă a nu avea discernământ, iar asta poate mai apoi duce la tulburări și la murmurări.”²⁹

Sau chiar acest micuț text al lui Ioan Scărarul, care ne vorbește despre demonul akediei:

„Cele ce m-au născut sunt multe și felurite. Câteodată nesimțirea sufletului, alteori neaducerea aminte de cele de sus; câteodată și prea multele osteneți.”³⁰

Descurajarea generală

Dacă monahul nu și-a părăsit chilia, akedia va încerca în cazul acela să-i provoace o stare de descurajare generală ce poate merge până acolo încât să-i pună în discuție vocația. Pe scurt, dacă monahul se vede în imposibilitatea de a scăpa de situația grea prin care trece, i se poate întâmpla să se scufunde într-o adevărată depresie nervoasă ale cărei simptome Evagrie le descrie foarte precis:

„Sufletului slăbănogit și ajuns neputincios din pricina gândurilor oboselii și akediei aflate de mult timp în el; care pierde în amărăciunea lui, a cărui tărie e mistuită de marea lui supărare și a cărui răbdare stă aproape să fie desființată de sila acestui demon, și care în lacrimi și suspine pățimase își închipuie

²⁸ ÉVAGRE LE PONTIQUE, *Sur les Pensées* 35, 24-30 (SC 438, 276).

²⁹ BARSANUPHE et JEAN de GAZA, *Correspondance*, lettre 621, Solesmes 1972, p. 415.

³⁰ JEAN CLIMAQUE, *L'échelle sainte* 13, 8 (PG 88, 861) [trad. rom. p. 211].

copilărește că nu mai este mângâiere pentru el”. (*Replici împotriva lor* VI, 38)

Akedia îl împinge în clipa respectivă să renunțe la calea sfântă a eroilor, locul unde stă. E micul text pe care l-am citat mai sus și pe care-l găsim în *Tratatul practic*, cap. 12: „pune în mișcare toată uneltirea ca, părăsindu-și chilia, monahul să fugă de pe stadion”, cu alte cuvinte să-și părăsească locul luptei spirituale. Evagrie pomenește atunci despre existența a două posibilități: fie o iei la fugă, fie te străduiești să nu fugi, dar atunci cazi pradă unor regresioni de comportament, de reîntoarceri la stadiul infantil.

Înfățișarea aceasta sumară a diferitelor manifestări ale akediei, așa cum le găsim în lucrările lui Evagrie, ne arată până la ce punct anume este akedia un fenomen complex și contradictoriu. De altminteri, Evagrie precizează că pericolul akediei constă mai precis vorbind în faptul că ea se ascunde îndărătul celui pe care-l pune la încercare.

Cele cinci remedii împotriva akediei

Iar acum trebuie să trecem la remedii, care de altfel sunt de o uluitoare simplitate. Și în cazul acesta, ele pot fi reduse la cinci. Le enumăr înainte de a le prezenta pe larg, apoi mă voi strădui să găsesc pentru fiecare dintre ele un text mic, luat din Evagrie sau din *Apostegme*: lacrimile; rugăciunea și munca; metoda *antiretică* sau a replicilor; meditația asupra morții sau „exercițiul morții”; și, în sfârșit, perseverența.

Lacrimile

Încep cu lacrimile. Pentru Evagrie – ca, de altminteri, pentru orice tradiție spirituală a Orientului – ele au un *prim înțeles* esențial: înseamnă recunoașterea faptului că avem nevoie de a fi mântuiți și a celui că n-ajungem acolo de unii

singuri. Copilașul plânge când se simte descurajat, când are nevoie de ajutor, când are trebuință să fie iubit. La fel este cazul și cu adulții care, câteodată, rămân niște copii. A plânge înseamnă a recunoaște că avem nevoie să fim salvați. Dar vă aduceți aminte că *akedia* înseamnă mai precis o lipsă de grijă față de propria mântuire. Prin urmare, lacrimile sunt un remediu împotriva akediei, întrucât ele reprezintă manifestarea fizică, exterioară a nevoii de a fi mântuiți. Regăsim aceasta într-o primă apoftegmă luată din *Colecția alfabetică* sau *Patericul egiptean*, a sfântului Antonie, acolo unde acesta zice: „Doamne, voiesc să mă mântuiesc și nu mă lasă gândurile!” În realitate, prin faptul că spunea că voiește să fie mântuit, într-un fel el l-a biruit deja pe demonul akediei!

Dar lacrimile au și un *al doilea înțeles*: ele sunt precum apa ce cade peste o stâncă dură și care cu timpul o străpunge. Ele sunt precum apa ce curge pe carapacea inimii noastre de piatră, înainte de a o preschimba într-o inimă de carne. E ceea ce va transforma încetul cu încetul inima noastră pentru a o face ascultătoare față de Domnul. Să facem o scobitură pentru a lăsa mila să se reverse prin această spărtură, prin această rană, tot așa cum milostivirea lui Dumnezeu s-a îngămădit în rana iubirii lui Cristos pe lemnul Crucii.³¹

Iată un mic text din Evagrie:

„Când dăm peste demonul lăncezeli [akediei], atunci, cu lacrimi în ochi să ne împărțim sufletul în două părți: una care mângâie și alta care este mângâiată, și, semănând în noi nădejdi bune, să rostim laolaltă cu David cel sfânt această

³¹ Referitor la această învățătură a mustrării de conștiință în Orientul creștin, fac trimitere la o minunată carte a lui I. HAUSHERR, *Penthos. La doctrine de la componction dans l'Orient chrétien*, Pontificium Institutum Orientalium, Roma 1944.

cântare: «Pentru ce ești mălănit, suflète al meu, și pentru ce mă tulburi? Nădăjduiește în Dumnezeu, că-L voi lăuda pe El; mântuirea feței mele este Dumnezeul meu (Ps 42(41),6-7)»³². (*Tratatul practic* 27)

Și iată un altul luat din mica lucrare *Către o fecioară asferosită lui Dumnezeu*:

„Grea este întristarea și de nesuferit este akedia. Dar lacrimile stoarse dinaintea Domnului sunt mai puternice decât cele două.”³³

Rugăciunea și munca

Voi relua întâi de toate apoftegma lui Antonie despre care tocmai am vorbit. Fac trimitere aici la un foarte frumos text al lui Rémi Brague din *Revista Tomistă*, anul 1985, care, din nefericire, a trecut fără a fi băgat în seamă preț tare: „L'image et l'akédie”³³. Este o analiză a acestei dintâi apoftegme.

„Sfântul avva Antonie, șezând odată în pustie, a venit în lenevie (= akedia) și în multă întunecare de gânduri și zicea către Dumnezeu: *Doamne, voiesc să mă mântuiesc și nu mă lasă gândurile. Ce voi face în scârba mea? Cum mă voi mântui?* Și sculându-se puțin, a ieșit afară și a văzut odată pe cineva ca pe sine șezând și împletind o funie, apoi sculându-se de la lucru și rugându-se, și iarăși șezând și împletind funia; apoi iarăși sculându-se la rugăciune. Acesta era îngerul Domnului, trimis spre îndreptarea și întărirea lui Antonie. Și a auzit pe înger zicând: *așa fă și te mântuiește*. Iar el auzind aceasta, a luat multă bucurie și îndrăzneală și făcând așa se mântuia.”³⁴

³² EVAGRIE PONTICUL, *Sententiae ad virginem* 39 (PG 40, 1284B).

³³ R. BRAGUE, *L'image et l'akédie*, în *Revue Thomiste* 85 (1985), pp. 197-228.

³⁴ *Antonie*, 1 (SC 387, p. 336).

Întâi de toate, e important să remarcăm faptul că, la fel ca în cazul textului din *Tratatul practic* al lui Evagrie, și acesta se încheie într-o notă de bucurie.

Ar fi multe de spus despre acest text și-ar fi nevoie de o întregă analiză a tuturor verbelor de mișcare: de exemplu, ni se spune că Antonie *ședea*, dar totodată ni se spune că *a venit* [în akedia]! Mi-aș dori pur și simplu să insist aici asupra alternanței dintre rugăciune și muncă, pe care o vom regăsi și la sfântul Benedict. E vorba despre un echilibru extraordinar la care Evagrie este campion.

Iar acum vom cita un mic text al lui Evagrie:

„Fii cu băgare de seamă la munca manuală și, pe cât cu putință, noapte și zi, ca să nu fii povara cuiva, dar și, îndeosebi, ca să aduci partea ta [de contribuție în comunitate], după cum ne îndeamnă cuvântul sfântului apostol Paul [1Tes 2,9 și 2Tes 3,8], și în mod special cu gândul de a birui demonul akediei și de a alunga de la tine toate poftele ce vin de la dușman. Căci demonul akediei stă cu ochii pe lenevie și, precum se spune, «orice lenes e cuprins de pofte».”³⁵

Și-altundeva, tot Evagrie spune:

„Akedia o tămăduiește perseverența și faptul de a face toate cu luare-aminte și frică de Dumnezeu. Rânduiește-ți o măsură în orice lucru și nu te abate înainte de a-l sfârși. Roagă-te cu înțelegere și încordat, și duhul akediei va fugi de la tine”.
(*Despre cele opt gânduri* 17-18)

Metoda antiretică sau a replicilor

Remediul acesta este simplu, în ciuda expresiei ușor dificile folosite la desemnarea lui. Cuvântul grec *antirrhêsis* înseamnă „contradicție”, „replică”. E vorba despre a utiliza,

³⁵ EVAGRIE PONTICUL, *Rerum monachalium rationes* 8 (PG 40, 1260 D).